

Naujienu Antroji Dalis

NR. 837

CHICAGOS LIETUVIŲ LITERATŪROS DRAUGIJOS LEIDINYS

XXII METAI

Dienų skeveldros

Kokie pavergto krašto rūpesčiai, matyti iš kultūrininkų pasisakymų. Išvadas suderinsime kitą kartą... Diskusijas "Lit. ir Meno" skiltyse pradėjo teis. Vipeika str. "Kur eini šį vakar, vaikinė?"

Mokytoja S. Andrašūnienė, tarp kita ko, rašo:

"Kaip bekonfliktiškumo teorija gimdė anemiškus kūrinius, lyginamojo metodo ir genetikos nepripažinimas nedavė vystyti kalbotyros ir biologijos mokslams, galvojimas, kad visus galima išauklėti ir perauklėti vienu geru žodžiu, be bausmių ir prievartos, priaugino tokių jaunuolių, su kuriais nebegalima žmoniškai susikalbėti. Teigimas, kad visus galima išmokyti ir visų tempimas prie "pažangumo" procento ugdo jaunime nerūpestingumą, neatidumą, pratiną į mokslą ir į darbą žiūrėti paviršutiniškai, pro pirštus — vis tiek baigsiu. Visų išmokyti negalima. Yra ir bukapročių, ir tinginių, ir bevalių, kurie nepajėgia viso mokyklos kurso įsisavinti. I—IV klasėse penketukininkų labai daug. V—VIII jau daug mažiau, o vyresnėse klasėse visai mažai. Kodėl taip? Turėtų būti priešingai. Augant žmogui, turėtų augti ir jo sąmoningumas, pareigingumas, domėjimasis mokslu.

Inž. B. Kiškis guodžiasi:

"Iš tiesų, kurgi gali nueiti vaikinai vakare, jeigu jam mokykla ir tėvai neįdiegė poreikio eiti į teatrą, simfoninį koncertą? Atrodo, Vilniuje nemažai kavinių, bet praktiškai jaunimui jų nėra. Kur vaikinai gali kultūringai praleisti laiką, jeigu jie dar pakankamai neuždirba, neturi dosnių tėvų arba dar neišmoko "uždarbiauti" neleistinai būdais? Į tuos, kurie užsisako tik kavos, limonado, sausainių ir visą vakarą prasėdi besikalbėdami, kavinių tarnautojai žiūri kaip į siaubą. O tas "priverstinis" girtuokliavimas, apie kurį jau rašė spauda!... — norint užsisakyti keletą vietų iš anksto, reikia sumokėti už kiekvieną asmenį po penkis rublius. O tie vos ne dvigubi antkainiai! Tokiu būdu žmonės išvejami iš kavinių, restoranų, kur jie galėtų išgerti po truputį, ir eina į tarpuvartes, namų koridorius, į kiemų pakampes, kur jie (ne tik nepilnamečiai) geria vyną, degtinę. Paskui eina į gatvę, patenka į miliciją, o kartais ir į kaltinamųjų suolą..."

Teis. R. Žilėvičius rašo:

Galvojant apie chuliganizmo reiškinius, apie nusikalstamumą, kyla nerimą keliantys klausimai: "Kaip, kodėl gimsta chu-

liganizmas? Kur jo atsiradimo šaknys?" Juk tai ne iš šalies primestas mūsų visuomenės reiškinys. Taigi, kur priežastys?

Drįsčiau teigti, jog, atvirai apeidami, savotiškai ignoruodami nusikalstamumo klausimą, mes patys dauginom kaip šungrybius siaurakakčius chuliganus mūsų visuomenėje. Pirmiausia — laikraščiai, žurnalai, oratorių tribūnos dažnai it susitarusios šaukė: viskas gražu, nuostabu. Sėdint man universiteto suole, žymiausi respublikos teisininkai net nemirktelėdami tvirtino:

— Tai praeties atgyvena. Ryt poryt išnyks.

O chuliganai, vadinamosios "atgyvenos", "buržuazinio pasaulio liekanos", tarpo, užkabinėdavo, mušdavo piliečius ir "maloniai" sutikdavo persiauklėti kolektyve, kol iš nuobodulio ką nors bakstelėdavo peiliu... Prisimenu, taip orientuoti net teisininko diplomodaugelis ėjom pasiimti su širdgėla: kam tuos 5 metus kelnes trynėm, ryt poryt viskas savaime susitvarkys. Ką čia veiksi su tokia specialybe?...

Ar nebūtų geriau, jei visuomenė aiškiai žinotų, kur ir kaip, kiek nusikalstamų įvykių mieste, rajone, tavo gatvėje. Tur būt, reikėtų piliečius tam tikra prasme informuoti, skelbiant chuliganų, vagių, valkatų pavardes. Sveikintiną iniciatyvą parodė laikraštis "Liaudies sargyboje". Jame spausdinamos nusikaltėlių nuotraukos, jų nusikalstamų aprašymai. Bet šis laikraštis pasiekia palyginti siaurą skaitytojų ratą, ir didelė dalis piliečių, kurie, gal būt, akis į akį susiduria su nusikaltėliais, apie juos nežino. Informacija, teisinga, visapusiška informacija, man atrodo, būtų veiksminga priemonė".

Toliau tas pats teisininkas rašo:

"Kodėl mašinų sraute niekas nevaikšto aukštyn kojom? Žino — šonkaulius sulaužys. O ar nežino, kad už chuliganizmą reiks atsakyti? Žino. Bet išdrįsta. Kodėl? Mano, gal kaip nors išvengs atsakomybės, o paskui veidmainiškai paatgaillaus ir vėl švaistysis peiliu Jaunimo sode, Raudonosios Armijos prospekte ar prekių stoties rajone..."

Ir nesuverskim (pagal "tradiciją") daugelio kaltinimų mokyklai: mokykla nedaro to, nedaro ano. O ką mokykla turi daryti? Parodykit, kurioje mokykloje pedagogai sako: daužykite langus, dūminkite cigaretes, ateikit į pasilinksminimus, iš-

(Nukelta į 3-čią psl.)

IS NETOLIMOSIOS LITUANISTIKOS DARBO PRAEITIES

VACLOVAS BIRŽIŠKA

(1884—1956)

Jo mirties dešimtmečio proga

Prof. Vaclovo Biržiškos rašomasis stalas Bostone (JAV) 1956 m.

Šįmet sukako dešimt metų nuo mirties Vaclovo Biržiškos, vieno įžymiausių mūsų kultūros istorijos tyrinėtojų, lietuviškos knygos istorikų. Ta proga dera čia bent trumpai prisiminti svarbesnius jo žygius bei darbus. Juoba, kad mums reikėtų kreipti daugiau dėmesio į mūsų kultūrinę sritį, nes ypač šiandien darosi akivaizdu kultūrinio veiksnio svarba lietuvių, o ir už mūsų bendruomenės ribų tas veiksnys mums nekartą daugiau nusveria negu kiti faktoriai.

Keli gyvatos bruožai

Vaclovas Biržiška, vienas trijų brolių būsimųjų profesorių, gimė 1884 m. gruodžio 2 d. Viekšniuose, gydytojo šeimoje. Motinos paruoštas, 1895 m. stojo į Šiaulių gimnaziją, kur besimokydamas dalyvavo slaptose mokinių grupėse, kuri mokėsi ir lietuvių kalbos. 1904 - 1909 m. išėjo Petrapilio universiteto teisių fakultetą, kartu klausydamas ir istorijos filologijos fakultete istorijos ir etnografijos paskaitų. Priklausė slaptai lietuvių studentų draugijai, 1907 - 1908 m. buvo ir jos pirmininkas. 1905 m. rudenį dėl streikų uždarius universitetą, Vc. Biržiška atvyko į Vilnių, kur reikėsi LSDP veikloje ir vaidino ten pirmajame lietuvių spektaklyje. Baigęs universitetą, turėjo atlikti karinę tarnybą, o nuo 1911 m. pabaigos ligi I Pasaulinio karo pradžios buvo advokatas Šiauliuose. Čia dėjosi ir į visuomeninę veiklą, organizavo slaptą mokinių visuomenininkų būrelį. 1914 m. buvo mobilizuotas į kariuomenę.

Nuo 1919 m. rudens iki 1920 m. rudens Vilniuje dėstė įvai-

riuose lietuvių gimnazijose ir kursuose. Lenkams Vilnių užėmus, buvo areštuotas, bet vėliau paleistas, ir pėsčias atvyko į Kauną. Čia dirbo pirmiausia beatsikuriantis nepriklausomos Lietuvos švietimo srityje, organizuodamas įvairias institucijas, bet daugiausia laiko skirdamas lituanistinio tyrinėjimo bei universiteto reikalams. 1920—1923 m. tarnavo kariuomenėje (išėjo į atsargą plk. leit. laipsniu). 1939 m. Vytauto Didžiojo Universiteto Humanitarinių Mokslų Fakultetas jam suteikė filologijos dr. h. c. laipsnį.

1944 m. liepos mėn. pasitraukė į Vokietiją, kur po karo, 1946—1949 m., dėstė Pabaltijo universitete Hamburge ir Pinneberge. 1949 m. atvyko į JAV, čia irgi, kiek leido sunkios pragyvenimo sąlygos, tęsdamas lituanistinį mokslų darbą. 1946 m. buvo išrinktas Lietuvių Rašytojų Draugijos garbės nariu. 1951—1953 m. buvo JAV Kongreso Bibliotekos garbės konsultantas ir paruošė plačią 1875—1910 m. laikotarpio JAV lietuvių spaudinių bibliografiją, kurios įvadas buvo paskelbtas leidinyje Journal of Central European Affairs 1959 m. sausio mėn.

1951 m. JAV įsikūrus Lituanistikos Institutui, Vc. Biržiška buvo pakviestas į jo branduolį tikroju nariu.

Vaclovas Biržiška mirė 1956 m. sausio 3 d. Waterburyje, Conn. Palaidotas Čikagoje, Lietuvių Tautinėse kapinėse.

Darbo sritys bei pareigos

Įžymiausi Vc. Biržiškos darbai yra atlikti mokslų srityje,

(Nukelta į 2 psl.)

Prof. Vaclovas Biržiška paskutinės Kalėdų šventės 1955 m. Watertown (JAV) dr. Mykolo Devenio šeimoje. Prof. Vaclovas Biržiška, Dalia Devenytė-Bobeliienė ir Dr. M. Devenis.

VACL. BIRŽIŠKA

(Atkelta iš I psl.)

ypač lituanistinio tyrinėjimo, to tyrinėjimo priemonių telkimo, organizavimo ir jo vaisių skelbimo plotmėje.

Didelis jo atliktas darbas yra Lietuvos Universiteto Bibliotekos suorganizavimas. Į bibliotekinį darbą jis buvo jau anksčiau įsitraukęs: dar mokinys buvo šiaulių gimnazijos vadovėlių bibliotekos bibliotekininkas, prieš I Pasaulinį karą Vilniaus Rūtos draugijos bibliotekininkas ir kiek tvarkė ten Lietuvių Mokslo Draugijos biblioteką, o po I Pasaulinio karo buvo Valstybės Centrinio Knygyno vedėjas (prof. E. Volterio) padėjėjas. Pačią Lietuvos Universiteto Biblioteką jis pradėjo kurti turėdamas 40 knygų, o per 1923–1944 m. laikotarpį, būdamas jos direktorium, tą biblioteką išaugino iki 300,000 tomų su viršum. Jis čia telkė knygų bei žurnalų rinkinius, aršvytinę medžiagą, kartu ir pats uoliai su tais rinkiniais susipažindamas.

Tuo būdu buvo sudaryta bene geriausia lituanistinių studijų biblioteka visame pasaulyje.

1931 m. jis įsteigė Lietuvos Bibliotekininkų Draugiją ir 1931–1944 m. ją pirmininkavo.

Kita svarbi Vc. Biržiškos veiklos sritis buvo profesoriavimas. Lietuvoje jį pradėjo dar Vilniuje, po I Pasaulinio karo dėstydamas Lietuvių Mokslo Draugijos suruoštuose aukštuosiuose kursuose. 1920–1922 m. dėstė Aukštuosiuose Kursuose Kaune. Suorganizavo Vinco Kudirkos Liaudies Universitetą ir iki 1926 m. jam vadovavo. 1922–1944 m. Lietuvos Universiteto Teisų Fakultete dėstė Lietuvos administracinę teisę, 1922–1933 m. būdamas fakulteto sekretorium, o 1933–1935 m. ir fakulteto dekanu. Kartu profesoriavo ir Humanitarinių Mokslų Fakultete, čia skaitydamas lietuvių bibliografijos ir knygų istorijos bei su tuo susijusių dalykų paskaitas.

2 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, NOVEMBER 19, 1966

Pastaroji sritis jo buvo labiau mėgiama negu teisės mokslas, nors šis mokslas, be kitko, jam padėjo ir lituanistinėms studijoms, ypač kur teko susidurti su teisiniais bei politiniais klausimais.

Didelis Vc. Biržiškos įnašas yra ir redagavimo, ypač lituanistinių mokslo leidinių srityje. Pirmoje vietoje čia minėtinos dar Lietuvoje pradėtosios Lietuviškosios Enciklopedijos (suredagavo 9½ tomo) ir JAV leistosios Lietuvių Enciklopedijos redagavimas. Be to, yra redagavęs nevieną periodinį lituanistinį leidinį: „Knygas“ (bibliografijos ir kritikos žurnalą, 1922–1924), „Bibliografijos žinias“ (1928–1944), „Mūsų Senovė“ (1937–1940); taip pat dalyvavo ir bendrojo turinio laikraščių redakcijose, o kai kuriuos ir pats redagavo. Visuose tuose leidiniuose gausu ir paties Vc. Biržiškos parašytų straipsnių bei studijų. Vc. Biržiška, būdamas giliai apsiyręs ne tik lietuvių knygų, bet gera dalimi ir apskritai lietuvių visuomenės bei kultūros istorijoje, yra redagavęs ar padėjęs suredaguoti ir kitiems autoriams nevieną veikalą.

Raštai

Vc. Biržiška, kuone visą savo amžių dirbdamas lietuvių bibliografijos, knygos, rašto ir apskritai mūsų kultūros istorijos srityje, yra parašęs daug darbų, kurių tik dalis tėra išleista atskiromis knygomis.

Bene svarbiausias jo veikalas, kaip, rodos, ir pats jo autorius manė, yra „Aleksandrynas“, lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1864 metus, biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos, kuris trimis dideliais tomiais per keletus metų (1960–1965) pavyko išleisti Lituanistikos Instituto raštu bei JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros Fondo lėšomis. Tai didžios kultūrinės vertės darbas, kuris, tiesa, platesnei visuomenei nebykčioja kaip kuri „didinga“ dienos sensacija, bet kuris juo toliau, juo labiau pasirodys esąs didis įnašas mū-

sų tautos kultūros kraičiui, ypač turint galvoje dabartinę padėtį pačioje Lietuvoje. „Aleksandrynas“ dabar mums atstoja lituanistinę enciklopediją, tik su tuo skirtumu, kad jis tėra specialinė lituanistinė enciklopedija – autorių enciklopedija.

Gal ne mažiau svarbi kaip „Aleksandrynas“ yra ir Vc. Biržiškos paruošta „Lietuvių bibliografija“, apimanti 1547–1910 m. laikotarpį, išleista 1924–1939 m. penkiais dideliais tomiais. (Vėlesnių laikų bibliografijai registruoti buvo skirtas paties Vc. Biržiškos redaguotas „Bibliografijos žinios“.) Tai nėra vien techninis sąrašas lietuvių parašytų veikalų ar ir kitų tautų autorių raštų apie Lietuvą ir lietuvius: „Lietuvių bibliografijoje“ randame nemažą ir labai vertingų pastabų apie autorius, jų veikalų istoriją, likimą ir pan. Palyginus su lietuvių bibliografiniais sąrašais, kurie buvo sudaryti iki „Lietuvių bibliografijos“ pasirodymo, Vc. Biržiškos veikalas žymiai didesnis.

„Aleksandrynas“ ir „Lietuvių bibliografija“ (taip pat neužmirštant ir Liet. Enciklopedijos, kurios tam tikrą dalį jis redagavo ir gausiais savo straipsniais bei duomenimis parėmė) yra pagrindiniai ir tokie svarbūs tautos kultūros istorijai darbai, kad, kol jų nebuvo, neturėjome ir kiekvienai civilizuotai tautai būtinų šios rūšies leidinių.

Iš eilės minėtina Vc. Biržiškos dviejų tomų „Senųjų lietuviškų knygų istorija“ (1953–1954). Knygų raida čia nušviesta atsižvelgus į platesnį visuomeninį politinį, kultūrinį ir ekonominį pagrindą, todėl veikalas yra įdomus ir reikšmingas kaip dalinė mūsų kultūros istorija.

Labai naudingas yra ir Vc. Biržiškos „Lietuvių rašytojų kalendorius“ (1946), chronologinė eile pateikiąs trumpas žinias apie mūsų autorius bei rašytojus nuo seniausių laikų — pirmiausia, jų gimimo ir mirties (mirusiųjų) datas bei svarbesniųjų veikalų pavadinimus. Knyga praverčia ypač praktikai, nes joje autoriai pateikti keliomis variacijomis: be bendros rašytojų apžvalgos, duotas autorių sąrašas pamečiui (pagal jų gimimo metus), du vad. kalendoriai — autorių sąrašai pagal mėnesines jų mirimo ir gimimo dienas, pagaliau abėcėlinis autorių sąrašas. Todėl pvz. laikraštiniui ar šiaip kultūrininkui, besidominčiam tam tikra (sąsaksime jubiliejaus) proga kuriuo rašytoju, lengva čia susirasti bent pagrindinius duomenis.

Vc. Biržiška yra paskelbęs ir dar visą eilę vertingų raštų, kurių daugelis tepasirodė ilgesniais straipsniais bei studijomis įvairiuose, daugiausia periodiniuose, leidiniuose. Jie pirmiausia irgi liečia įvairius lietuvių bibliografijos, knygos istorijos bei su tuo daugiau ar mažiau susijusius dalykus, pvz.: Iš mūsų laikraščių praeities (132), kaip buvo uždrausta ir atkovota lietuvių spauda (1929), Lietuviškieji slapyvardžiai ir slapyvardės (1942–1943), Lietuvių bibliografijos istorija (1944; ne-

baigta spausdinti), Lietuvių knygos augimo etapai (1930) ir kt. Taip pat Vc. Biržiška yra davęs, plačiame istoriniame fone atastų, eilę mūsų veikėjų, kultūrininkų biografijų: Abraham Kulvietis, the First Lithuanian Humanist (1947), Martin Mažvydas und seine Mitarbeiter (1948), Vyskupo M. Valančiaus biografijos bruožai (1952) ir kt. Jo paskelbta ir kitokių, šiaip istorinių, jau ne bibliografinio pobūdžio, darbų, kaip tai, pavyzdžiui, matyti kad ir iš jo „Praeities pabirų“, perspausdintų straipsnių rinkio (1960): Kryžiuočių keliai į Lietuvą XIV a., Iš jėzuitų mokyklų praeities XVIII amžiuje, Lietuvos laikinosios vyriausybės mūsų praeityje, 1831 metų sukilimas Lietuvoje, Lietuvos mokyklos reformos bandymai 1860 m. pradžioje, Spaudos draudimo klausimai, Kaip rusų žandarai nušviesdavo lietuvių sąjūdį, 1883 m. „Lietuvos Motinėle“ ir kt.

Vc. Biržiška, kaip ir iš trumpos pateiktosios apžvalgos matyti, tyrinėjo lietuvių bibliografiją ir knygų istoriją plačiame kultūros istorijos fone, taip pat nevengdamas ir kitų mūsų tautos istorijos klausimų, tyrinėtojų nelėstų bei nepakankamai aiškintų. Jo studijos bei straipsniai pasižymi daugybės vertingų, dažnai retų ar ir pirmą kartą mūsų literatūroje iškeltų duomenų pateikimu, objektyviu ir įdomiu, neretai ir originaliu jų nušvietimu. Tada matyti kad ir iš jau minėtų jo „Istorijos pabirų“, kurios taip pat įdomu skaityti, kaip ir koks istorinis romanas, nors ten dėstomi istoriniais duomenimis paremti dalykai.

Vc. Biržiška yra paskelbęs ir nemažą tekstų, mūsų praeities šaltinių, ypač „Tautoje ir Žodyje“ ir „Mūsų Senovėje“ (kai kurie jų pakartoti ką tik minėtose „Praeities pabirose“): Nežinomi senieji lietuviški tekstai (1931), S. Daukanto Darbay senuju Lituwui ir Žemaičiu 1822 (1929, kartu su M. Biržiška), Martyno Jankaus laišku archyvas ir kt.

Be to, Vc. Biržiška yra mėginęs ir beletristo bei poeto plunksną (išleistos Eilės ir proza), vertęs veikalų iš svetimų kalbų, savo straipsniais bendradarbiavęs kuone visuose svarbesniuose, ypač bendro pobūdžio žurnaluose, savaitraščiuose bei dienraščiuose.

Kas bus su rankraščiniu

Vc. Biržiškos palikimu?

Gera dalis Vc. Biržiškos parašytų svarbių darbų tebėra rankraščiais (saugojamais Biržiškų šeimos, pirmiausia p. Marijos Biržiškaitės žymantienės Los Angeles mieste, Kalifornijoje). Jie ir šiandien tebelaukia leidėjo:

1. Lietuvių bibliografija (nuo XIII a. iki 1904 m. įskaitytinai). Tai antras, iš pagrindų perdirbtas ir gerokai papildytas leidimas, 2,047 mašinėle rašyti puslapiai.

2. Lietuvos studentai užsienio universitetuose XV–XVIII amžiuose. 222 psl.

(Nukelta į 3 psl.)

DIENŲ SKEVELDROS

(Atkelta iš 1 psl.)

siurbę kvortą "krūminės"? Manau, nėra mokyklos, kur nelinkėtų jaunimui gero. Ir nereikia be atodairos dėl auklėjimo kaltinti tik ją.

Buvo savo laiku Vilniuje jaunimo kavinė. Disputas, kūrybinius vakarus rengdavo. Dabar tos patalpos panaudotos kitam tikslui. Sostinėje lyg ir nebėra tokios vietos. O juk jaunimo iniciatyva ir yra rodiklis, kuo domisi būsimoji karta: ar jaunuolis, viską užmėšęs, skaitys R. Rolano atsiminimus, svajos nubildėti Panevėžin pažūrėti paskutinio Miltonio pastatymo, ar ieškos nuobodžiaujančių, kastetu ir krumpliais girsis".

O kas rūpi kaimo kultūrininkams? Štai iš šilutės rašoma:

"Vieta nebloga. Dirbu, tiesa, ne visai pagal specialybę — kultūros namų direktore. Nelenkva; ne mano charakteriui tvarkyti sąskaitas, įsakinėti šoferiams bei kūrėkams. Bet svarbiausia ne tai... Jūs nepatikėsite, kad iš vienuolikos tūkstančių gyventojų jau šeštas mėnuo (nuo darbo pradžios) neįmanoma suorganizuoti 60 žmonių choro. Buvo choras, šokių ra-

Švęskim šias Kalėdas Argentinoje

Gruodžio 21 dieną iš Miami į Buenos Aires sprausminių lėktuvu išskrenda didelė lietuvių ekskursija. Kelionė į Argentiną ir atgal į Miami kainuos \$395.00. Kelionė sprausminių iš Chicagos į Buenos Aires ir atgal tekainuos tik \$500.00. Tiketas galios 90 dienų. Jeigu kas norės Brazilijoje aplankyti Rio de Žaneiro, tai turės pridėti dar \$96.00.

Sausio 25 dieną kita lietuvių ekskursija iš Miami išskrenda į Buenos Aires jaunimo kongresą. Kelionė Miami — Buenos Aires ir atgal kainuos tik \$395.00. Keleiviai galės su grupe grįžti į JAV arba pasilikti pas savo pažįstamus bei gimiškus. Tiketas galioja 90 dienų.

Kalėdoms visos vietos lėktuvuose būna užimtoms, užtat iš anksto reikia užsiregistruoti, kad vieta lėktuve būtų užtikrinta ir galėtumėte pasinaudoti šiomis nupigintomis kelionėmis. Reikia be atidėliojimo pranešti vardą, pavardę ir susižinoti su šia įstaiga.

Vizai gauti ir dokumentams paruošti reikalingas laikas, todėl registruokitės galimai anksčiau, kad vėliau kelionė nesutrukdytų.

Walter Rask-Rasčiauskas

BEALE - RASK TRAVEL SERVICE

Room 2008 - 67 E. Madison St.
Chicago, Ill. 60603
Tel. FI 6-2368

CHICAGOS SVARIAUSIAS IR MODERNISIAUSIAS DARŽAS
BUČO DARŽAS
WILLOW WEST INN
AND PICNIC GROVE
83rd and Willow Springs Road
WILLOW SPRINGS, ILL.

telis, buvo ir dūdų orkestras... Iki Respublikinės dainų šventės.

Ir štai artėja vasaros dainų šventė. Direktorė laksto iš gamyklos į gamyklą, iš ligoninės į kombinatą, iš kombinato į melioracijos stotį: "Būkit geras, atėkite šį vakarą į repeticiją! Jūs turite muzikinę klausą! Jūsų puikus balsas. Jus išgirs miestas! Jūs dainuosit per radiją..."

Vieną vakarą pasirodo vieni veidai, kitą — kiti, o dainų reikia ruošti vieną ir tą pačią. Taip ir kartoji porą frazių per porą savaitių, kol sulipdai posmą. Prisivilioji dūdučius, sėdi su jais už vieno stalo, vaišini. Neprisėsi — įsižeis, sakys, didžiūojiesi. O vardan repeticijų ir patį biesą prarytum, kad tik jie pūstų, kad tik jiems būtų gerai.

Dainų šventę atlikome: atšokom, atidainavom įvairiausias balsais, o po iškilmių — kultūros namų salėj nors grūdus vėtyk. Muzikantų ir nekalbink — jie žino rublio kvapą:

"Užmokėsi, panele, — repetuosim, ateisim, grosim. Pūsiu aš, mat, plaučius vėjams..."

Reportažo autorius toliau rašo:

"Ką daryti?"

Ėjau upės krantu, nuklotu geltonais lapais, ir galvojau. Kalvelėse ant tokių pat klevo lapų sėdėjo keletas būrelių jaunų vaikų, ir iš rankų į rankas keliavo žalsvakaklis butelis. Jie nematė lapų spalvos, nematė rudens — visų akys rijo žalsganą butelį.

Netrukus jie dainavo. Balsai skambėjo klaikiai, gergždė. Buvo šeštadienis. Vakare, pagalvojau, jie tikriausiai nueis į šokius. Prie jų glausis merginos, jie lydės, prisipažins meilėje, o gal įsismaginę paleis į darbą peilius. Prieš savaitę dėl merginų susimušė dviejų mokyklų atstovai. Visas dešimtukas vaikšto po miestelį užklijuotom nosim."

J. Cicėnas

VACL BIRŽIŠKA

(Atkelta iš 2-ro psl.)

3. Lietuvių rašytojų kalendorius. — pataisytas, papildytas II leid. (pateikta 3,015 vardų, o I leid. tebuvo 1,149 vardai), 634 psl.

4. Tarp knygų ir bibliotekų. — Straipsnių rinkinys apie lietuvių bibliotekas, jų istoriją, 81 psl.

5. Tarp mirusiųjų žmonių ir gyvųjų knygų bei raštų. — Straipsnių rinkinys, skirtas lietuvių kultūros istorijai, 457 psl.

6. Lithuania and Lithuanians Mirrored in the Books. — Tai 1952 m. Vc. Biržiškos paruoštas JAV Kongreso Bibliotekai raštas (284 mašinėle rašyti psl.), kur pateikiamas lietuviškų ir nelietuviškų raštų apie Lietuvą ir lietuvius sąrašas. Kongreso Bibliotekos kataloge minima mikrofilminė kopija, padaryta iš Vc. Biržiškos 282 psl. tankraščio, vardu The American Lithuanian Press from 1875 to

1910. Tai, greičiausia, bus tas pats raštas. Šio darbo leidimo teisė, tur būt, priklauso Kongreso Bibliotekai, kurios pavedimu Vc. Biržiškos šis raštas ir buvo paruoštas.

Bent dalis minėtųjų straipsnių rinkinių raštų jau yra buvę spausdinti periodiniuose ar kitokiuose leidiniuose.

Dar 1956 m. rudenį prof. Mykolas Biržiška kreipėsi spaudoje į leidėjus bei visuomenę dėl savo mirusio brolio Vaclovo paliktų rankraščių spausdinimo, tarp ko kita, šiais žodžiais:

"Š. m. sausio 3 d. miręs prof. Vaclovas Biržiška paliko labiau ar mažiau parengtus spaudai kelis stambius, didžiausios mokslinės ir tautinės reikšmės, veikalus ir, be to, dar kelis, neįgytos anieks reikšmės, bet taip pat mums naudingus ir reikalingus. Mudviem — man ir broliui Viktorui — tenka dabar rūpintis, kad visa, kas brolio Vaclovo dideliu darbu atsidėjimu, nepaprastu kruopštumu ir stebėtinu išradingumu bei meile tiriamiems dalykams yra parengta, pasiektų skaitytojus, kuriems yra skirta. Tai mudvių brangi broliškoji ir garbinga visuomeniškoji pareiga.

Suprantama, nei aš, nei mano brolis neturiva lešų nei viename tų veikalų išleisti, tad gaunava čia kreiptis į mūsų visuomenę ir ypačiai į knygų leidėjus, kaip galimus brolio Vaclovo veikalų spausdintojus, pateikdami viešai žinių apie kiekvieną jo parengtą veikalą, kad jų leidimas būtų rimtai sprendžiamas, nevien geraširdiškai ar šiaip atsitiktiniais sumetimais".

Iš Mykolo Biržiškos ana proga suminėty Vc. Biržiškos rankraščių ligi šiol tėra išleisti 3 veikalai: "Aleksandrynas" (JAV LB Kultūros Fondo ir Lituanistikos Instituto pastangomis), "Senųjų lietuviškų knygų istorija" (Čikagos Lietuvių Literatūros Draugijos) ir "Praeities pabiros" (Kario).

O kas išleis kitus? Inicatyva ir atsakomybė čia pirmiausia krinta mūsų mokslinėms institucijoms bei kultūrinėms organizacijoms ar fondams.

P. Jonikas

Paskutiniu laiku "69" Meno galerija vieną langą papuošė gintaro išdirbiniais, medžio raižiniais ir keramikos darbais. Tas, manau, taip pat priklauso prie meno ir kiekvienam praeinančiam 69 gatve patraukia akį.

VALGYKLA NĖRINGA

Lietuviški ir amerikoniški valgiai.
Geras patarnavimas.

TERESĖ KARVELAITIENĖ - T. J. AGUIAR, Savininkė

Atidarama 6:30 val. ryto. Sekmadieniais 8:00 val. ryto.

2632 W. 71st St.

Tel. 778-9359

Isigijamas lengvai atidaromose nuo 2 iki 12 svarų dėžėse, visuomet jis tinka patiekti karštas ar šaltas, visuomet tikras ir patikimas

LENKIŠKAS KUMPIS

Jis užsitarnavo šį ženklą — geros kokybės pažymėjimą. Visuomet vienodai skanus ir pagaidaujamas, sultingas, bet be riebalų jis gaunamas visur šiu trijų rūšių vardais:

KRAKUS, ATALANTA IR TALA
Tai dar vienas įrodymas, kad importuotas lenkiškas kumpis
YRA PATS GERIAUSIAS

PASIMATYKIT SU STANLEY LITVINU

APIE SAVO NAMO
INSULACIJOS PROBLEMAS

Dabar yra laikas tinkamai įrengti savo namą vasarai ir žiemai.

Mes turime išdirbtą reputaciją pilno pasirinkimo A-1 rūšies stako lentų ir namams materialų.

CARR-MOODY LUMBER COMPANY

3039 SO. HALSTED STREET — TEL.: VICTORY 2-1272

STANLEY LITVINAS, Mgr. — LIETUVIAI SALESMONAI

L. T. S. atstovas, D. L. N. D.-jos pirm. Jonas Gaizutis publikai aiškina apie Č. Janušo priklausymą amerikiečių dailininkų lygose. Nuo jo į kairę sėdi Č. Janušas, LB Detroito apyl. pirmininkas Jonas Urbonas ir LB Tarybos narys Vladas Pauža.

ALFONSAS NAKAS

DETROITO LIETUVIŲ BENDRUOMENĖJE

Č. Janušo — realistinio meno rabino — paroda

Niujorke įsikūrusio Česlovo Janušo paveikslų paroda Detroito Lietuvių namuose tęsiasi nuo spalio 23 d. iki spalio 30 d. Buvo išstatyta per 60 darbų, iš kurių tik 14 — akverelės, o visi kiti — aliejaus tapyba. Susidomėjimas buvo nepaprastas ir parodos atidaryme patalpos tikrai pasirodė per ankštos, vos sutalpindamos sėdinčių bei stalių apie pusantro šimto žmonių (salė nėra tokia ankšta, bet paveikslai buvo išstatyti ne vien pasieniais, užimdami gerą grindų ploto dalį). Jeigu tikrai meistriškais dailininko darbais žavėjosi visi, be išimties, tai modernizmo priešai tiesiog triumfavo. Ne vienas ir šių eilučių autoriui į ausį šnabždėjo arba šaukte šaukė: „Štai, kur menas!“

Visko matėme į dailius, brangius rėmus įsprausto: banguojančius prinokusių rugių laukus, rugių gubas, ūkininkų sodybas, Kauno senamiestį, Vilniaus apylinkes. Visa tai visiems saldžiai gražu, bet saldžiausiai gražu, pirmoje vietoje, sentimentaliai lietuviui. Daugiausia gi parodoje buvo šiurpaus grožio, jei taip galima išsireikšti. Tai šalti, neaprepiami Atlanto vandenys, milžiniškos, baltomis keteromis bangos, džūstančios į tamsias uolas — Č. Janušo didybė. Kai kurie paveikslai aiškiai kurti toje pačioje vietoje, prie tų pačių uolų, bet tik skirtingais metų laikais ir skirtingomis dienomis ar nakties valandomis, čia saulei iš debesų kyšant, čia mėnulio pilnačiai kraupiai dūkstantį vandenyną apšviečiant. Tas šiurpas grožis lygiai traukia lietuvių ir svetimtauti. Tiesa, buvo ir ramių vandenų, ir ramios mėnesienos, — vaizdų, skęstančių miegutistame melsvame vualyje. Jei ne liaudžiai aukštokos kainos, būtų gal viskas Detroito pasilikę. O liko čia vistiek daugiau negu trečdalis paveikslų. Euro žmonių, aiškiai apsisprendusių paveikslą įsigyti, bet ilgai

nepajėgiančių išsirinkti vieno iš tos pačios grupės.

Atrodo, Č. Janušo tikslas buvo ne vien savo meną parodyti, bet ir realistiniam menui apaštalausti. Tam jis panaudojo čia kiekvieną progą. Gavęs žodį parodą atidarant, dailininkas priminė, kad į tokią ir tokią galeriją abstraktai visai neprimami, — ir kad tiek ir tiek modernaus meno galerijų Niujorke jau užsidarę (išvardijo, berods šešias), nes, girdi, modernizmas yra mados reikalas, jis ateina ir praeina, kaip ir visos mados, o realistinis menas lieka šimtmečių šimtmečiais.

Nors oficialiai jo kūrinių parodą rengė L. T. S. Detroito skyrius, bet daugiausia dailininkui talkino ir jį globojo Kęstutis Černis su poniu. Spalio 28 d. Černių namuose buvo surengtas susitikimas su spauda. Čia Č. Janušas pakartojo viską, ką buvo sakęs parodą atidarant. Ir daug daugiau. Tas „daugiau“, laisvai atpasakojant, maždaug šitaip atrodo:

Nepriklausomoje Lietuvoje išmokslintų, dabar čia gyvenančių dailininkų dauguma yra visa galva aukštesni už daugumą vietinių menininkų — amerikiečių. Visa nelaimė, kad jie tarpusavy nesutaria ir nesutelpa į vieną dailininkų organizaciją. Kur matėme jaunųjų architektų, jaunųjų profesorių, ar „jaunųjų“ kitokių organizacijas? Turime čia tik jaunųjų dailininkų sambūrį. Nenoriu tiems „jauniems“ priekaištauti, nes valia burtis kas su kuo pageidauja, tik primenu, kad kažkas su dailininkais netvarkoj, kad vienybės stoka.

Ar gali mene būti vunderkinų? Deja, vaizdiniame mene jų istorija beveik nežino, išskyrus gal vien Rafaelį, kuris, tačiau, užaugo dailės dirbtuvėje. Gabumų reikia daug, talento daug reikia, bet su talentu turi eiti ir darbas, patyrimas, jeigu norima šio to atsiekti. Piešti gali pradėti kiekvienas suaugęs žmogus, nes čia ne baletas ir ne pia-

vinas, kur iš mažens lavinami atitinkamų galūnių raumenys.

Kodėl vaizdiniame mene daugiau atsiekia vyrai? Todėl, kad jie yra labiau užsispyrę, darbtesni, atkliau savo tikslo siekia.

Buvo Lietuvoje dailininkų, kurie, išvažiuavę į užsienį ir pamatę visokias modernias meno sroves, taip jomis susižavėdavo, kad grįžę imdavo tas madas pamėgdžioti. Tokie menininkai, net ir šio to modernizme atsiekę, žūdavo tautai, kaip lietuviai, kaip tautinio meno kūrėjai.

Prieš kokius trejus metus Lietuvoje buvo uždaryta Aukštoji Muzikos mokykla ir Aukštoji Vilniaus Dailės akademija. Okupantai joms davė kitus pakaitalus, paversdami žemesnio rango institucijomis. Kokios gali būti pasekmės? Baisu ir kalbėti! Bus gaminami amatininkai, Sniečkaus pageidavimu — knygų iliustrotojai, gintaro ar namų pramonės puošėjai, bet nebe tikrieji menininkai. Tiesa, Sniečkus patarė gabiesiems tik-

rojo meno studijoms važiuoti į Leningradą, Maskvą. Bet iš ten jie jau bus mirę tautiniam menui, kaip ir tie, kurie grįždavo iš Paryžiaus. Tokių lietuviškų dailininkų, kaip Kazys Šimonis, nei Maskva, nei Leningradas nepriims.

Klausimas, ar yra okupuotoje Lietuvoje priaugusių pasižymėjusių dailininkų? Sekant iš ten ateinančią tos srities literatūrą, tenka pripažinti, kad yra. Pav. randame tiesiog genialų skulptorių, kaip Kedainis, Jakubonis. Kadai Amerikoje viešėjęs, bet likti nepasiryžęs vitražistas Stasys Užsinskis ten yra laikomas lietuviško vitražo tėvu ir yra išauginęs visą eilę vitražistų. Jra žinių, kad tie jauni lietuviukai, vitražo kūrėjai, savo srityje dirba Kremliuje, o kiti puošia kelių sovietų universitetų sales.

Ar gali dailininkas pragyventi iš savo meno? Ne! Visi mes pabandėme, bet turėjome arba pereiti į artimą komercinę sritį (pritaikomąjį meną, tarnaujantį reklamai, dekoravimą), ar į meno pedagogiką — dėstydamy meno mokyklose, arba imtis bet kokio, su menu nieko bendro neturinčio darbo. Savo srity yra kuriama tik laisvalaikiu.

(Toliau Č. Janušas išvardijo menininkų organizacijas, kuriose jis turi tam tikras pareigas. Vienoje jų — Art League of Long Island — jis yra viceprezidentu. Kitoje — American Artists Professional League of New York — jis antru kartu yra pakviečiamas juro komisijos nariu. Šios ir daug kitų nepriimamų abstrakto konkursus. Ir vėl davė pylos abstraktams, modernistams).

Aš neniekinu modernaus meno iš esmės. Jei menininkas nuėjo modernizmo keliu, bet su menininku reikiamu pasirošimu, jis yra menininkas. Bet koks gali būti menininkas, kuris, nestudijavęs meno istorijos, nesusipa-

(Nukelta į 5 psl.)

COSMOS PARCELS EXPRESS

C O R P.

Pati žinomiausia ir patikimiausia firma Amerikoje, turinti daugel metų patyrimo siunčiant

DOVANAS — SIUNTINIUS Į USSR.

Gavėjas nieko nemoka. Tūkstančiai klientų patenkinti. Garantuotas skubus ir tikslus pristatymas. Visi siuntiniai apdrausti. Visuose mūsų skyriuose yra gausus aukštos rūšies prekių pasirinkimas prieinamom kainom.

Dėl informacijų ir nemokamų katalogų kreipkitės į visus mūsų skyrius.

COSMOS PARCELS EXPRESS CORP.

• NEW YORK 3, N. Y. — 39 - 2nd Avenue	AL 4-5456
• NEW YORK, N. Y. 10011 — 108 West 14th St.	CH 3-3005
• BROOKLYN 11, N. Y. — 370 Union Avenue	EV 4-4952
• BROOKLYN 7, N. Y. — 600 Sutter Avenue	DI 5-6808
• BOSTON 18, Mass. — 271 Shawmut Avenue	LI 2-1767
• SOUTH BOSTON 27, Mass. — 327 West Broadway	AN 8-0068
• BUFALLO 6, N. Y. — 332 Fillmore Avenue	TL 6-2674
• CHICAGO 22, Ill. — 2222 W. Chicago Avenue	BR 8-6966
• CHICAGO 8, Ill. — 3212 So. Halsted Street	WA 5-2737
• CLEVELAND 13, Ohio — 904 Literary Road	TO 1-1068
• DETROIT, Mich. — 7300 Michigan Avenue	VI 1-5355
• GRAND RAPIDS, Mich. — 636-38 Bridge St., N. W.	GL 8-2256
• HAMTRAMCK, Mich. — 11333 Jos. Campau	GL 7-1575
• HARTFORD 14, Conn. — 200 Franklin Ave. Tel. 233-8030, 246-0215	ES 2-4685
• IRVINGTON 11, N. J. — 762 Springfield Ave.	RI 3-0440
• YOUNGSTOWN 3, Ohio — 21 Fifth Avenue	AN 1-2994
• LOS ANGELES 22, Calif. — 960 So. Atlantic Blvd.	FO 3-8569
• LAKEWOOD, N. J. — 126 - 4th Street	BI 3-1797
• NEWARK 3, N. J. 428 Springfield Avenue	LO 2-1446
• NEW HAVEN, Conn. — 509 Congress Avenue	MU 4-4619
• PATERSON 1, N. J. — 99 Main Street	GR 2-6387
• PASSAIC, N. J. — 176 Market Street	PO 3-4818
• PHILADELPHIA, Pa. 19122, — 1214 N. 5th St.	HU 1-2750
• PITTSBURGH 3, Pa. — 1307 E. Carson Street	FI 6-1571
• SAN FRANCISCO, Calif. — 2076 Sutter Street	PL 6-6766
• WATERBURY, Conn. — 905 Bank Street	SW 8-2868
• WORCESTER, Mass. — 174 Millbury Street	

Dalis publikos Č. Janušo parodos atidaryme Detroito Lietuvių namuose š. m. spalio 23 d. Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę sėdi: Barėnai, žurnalistas Vl. Selenis, A. Musteikis su poniu. Nuotrauka Kazio Stagausko

DETROITO ...

(Atkelta iš 4-to psl.)

žinęs su meno epochomis, neturi mažiausios menininko nuovokos, o tik nusipirkęs dažų, teptuką ir drobės bando piešti...

Menas nėra kuriamas jury komisijoms, o žmonėms. Žmonėms gi, jei ir neturėdami teorinių kritiko gabumų, širdimi arba priima, arba atmets meną ir su tuo reikia sutikti.

Aš netikiu tais, kurie mano, kad realistinį paveikslą yra lengviau nupiešti, negu abstraktą. Ir netikiu, kad tas ne inteligentas, kuris nepriima abstrakto.

Ne, realistinis menas nėra fotografija. Kad ir norėdamas, menininkas negalėtų būti fotografu, o fotografas — menininku. Fotoaparatas neturi smegenų, širdies, jausmų, proto, negali daryti pakeitimų.

Kodėl dauguma dabartinių modernių meno paveikslų yra didelio formato, savotiškais dažais piešti? Už tai, kad tokie paveikslai yra daryti naudojant blogiausią medžiagą, o didelis formatas — paslėpti menkavertiškumui.

Ir šio krašto menininkams sunkiai einasi. Dažnai vieton gerų paveikslų, verčiau yra perkami seni albumai, ir paskiri jų lapai įreminami, kabinami ant sienų, pristatomi kaip meno kūriniai. Taip yra, pavyzdžiui, Hiltono viešbučiuose, kur kasmet pristatoma po maždaug 20,000 naujų kambarių.

Tie, kurie meno mokykloje galėjo nupiešti gerą portretą, ar kitos rūšies padorų paveikslą — vėliau netampa modernistais. Jei nemoki piešti, neturi pagrindų — nieko iš tavęs nebus. "Nur die Arbeit macht Kunst! Nur die Liebe macht Kunst!"

Tokios, maždaug, labai suglaustai surašytos, dažnai kartojamos, Česlovo Janušo mintys apie meną. Kaip V. Pazukaitei, kaip A. Tamošaičiui, taip ir Č. Janušui daviau ir keletą klausimų.

5 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, NOVEMBER 19, 1966

mų raštu. Nesuskubęs atsakyti, jis juos išsivežė į Niujorką. Jeigu kada į tuos klausimus atsakys — bus pasikalbėjimas skaitytoju! oristatytas.

Nors daug kur su Č. Janušu nesutikdamas, asmeniškai esu sužavėtas jo principingumu. Valia turėti savo įsitikinimus ir juos ginti. Č. Janušui savo principus ginti yra dargi labai lengva, nes jie yra paremti abejonės nekeliančiais meistriškais darbais.

Gaila, kad iki šiol nė vienas mūsų fotografas man nepristatė jo paveikslų nuotraukų, nors fotografuota parodoje buvo labai daug.

VARDO PARINKIMAS

Gatve eina žmogus ir kartkartėmis sustodamas kažką šaukia vardais: "Robertai, Petrai!" po valandėlės "Bruno! Mintaute!"

Susidomėjo vienas praeivis ir

paklausė: "Tamstyte, bene būsite vaikus pametęs"?

"No, ne" paaiškino žmogus, "Vakar mums gimė sūnelis, tad dabar aš noriu išbandyti, koks vardas šaukiant gražiau skamba".

IDEALI PORA

Viename pobūvyje kai kas papasakojo, kad visiems pažįstamieji Jurgis ir Darata apsivedami susitarė niekuomet nesibarti. Jei vienas dėl ko nors supyktų ir pradėtų bartis, antrasis turi tylėti.

"O, kaip puiku! "Tai idealu", apsidžiaugė vienas svečias.

"Galima suprasti kaip kas nori", atsakė tą naujieną papasakojęs pirmasis svečias. "Jau dveji metai kaip Jurgis tyli"...

PIRKITE JAV LAUPO MO BONUS

CHRISTMAS HAMS!

Genuine Virginia Country Cured Hams. Shipped direct from "The Olde Dominion". Three centuries of know how assure you of serving the finest Christmas Dinner of your life. Great gift idea too. Va. Country cured 10 lbs. 14.50 prepaid. Smithfield Cured 10 lbs. 16.95. Send check or M.O. to: Mrs. C. B. Beach, 315 Darby Ave., Hampton, Virginia. Guaranteed delivery date: Dec. 15th. Dept. L.

JEI JŪS NORITE SIŪSTI
SIUNTINIŲ — DOVANAS Į USSR
NAUDOKITĖS PATARNAVIMU PLAČIAI
ŽINOMOS FIRMOS

PACKAGE EXPRESS & TRAVEL AGENCY, INC.

(LICENSED BY VNEŠPOSYLTORG)

VYRIAUSIA ĮSTAIGA

1530 Bedford Avenue, Brooklyn 16, N. Y.

Tel. IN 7-5522

Siuntiniai siunčiami per mūsų firmą paskyrimo vietą pasiekia trumpiausiu laiku. Siuntinių pristatymas garantuotas. Visi muitai apmokami mūsų įstaigose, gavėjas NIEKO NEMOKA.

Prie firmos skyrių yra krautuvės, jose rasite žemiausiomis kainomis pasirinkimui įvairiausių audinių, taip pat maisto produktų, odos avalynei ir kitų daiktų.

Firma — skyriai atidaryti kasdien nuo 9 val. ryto iki 6 val. vakaro.

Šeštadieniais ir sekmadieniais nuo 9 val. ryto iki 4 val. popiet.

MŪSŲ SKYRIAI:

BROOKLYN, N. Y.	1530 BEDFORD AVE.	—	IN 7-6463
NEW YORK 3, N. Y.	78 SECOND AVENUE	—	OR 4-1540
NEWARK, N. J.	314 MARKET STREET	—	MI 2-2452
SOUTH RIVER, N. J.	46 WHITEHEAD AVENUE	—	CL 7-6320
UTICA, N. Y.	963 BLEECKER STREET	—	RE 2-7476
FARMINGDALE, N. J.	FREEMAN ACRES	—	363-0494
PHILADELPHIA 23, PA.	631 W. GIRARD AVENUE	—	PO 9-4507
ALLENTOWN, PA.	126 TILGHMAN STREET	—	HE 5-1654
ROCHESTER 5, N. Y.	558 HUDSON AVENUE	—	232-2942
LOS ANGELES 4, CAL.	107 SO. VERMONT AVENUE	—	DU 5-6550
CHICAGO 22, ILL.	1241 NO. ASHLAND AVENUE	—	HU 6-2818
BALTIMORE 31, MD.	1900 FLEET STREET	—	DI 2-4240
BUFFALO 12, N. Y.	701 FILLMORE AVE.	—	TX 5-0700
DETROIT 12, MICH.	1601 JOS CAMPAU AVENUE	—	TO 8-0298
HARTFORD 6, CONN.	643-47 ALBANY AVENUE	—	CH 7-5164
JERSEY CITY, N. J.	303 GROVE STREET	—	HE 5-6368
SYRACUSE 7, N. Y.	1200 SOUTH AVENUE,	—	GR 5-9746
CLEVELAND 13, OHIO	1028 KENILWORTH AVENUE	—	PR 1-0696
HAMTRAMCK, MICH.	11339 JOS CAMPAU AVENUE	—	TO 9-3980
SO. BOSTON, MASS.	396 WEST BROADWAY	—	AN 8-1120
TRENTON 10, N. J.	1152 DEUTZ AVENUE	—	EX 2-0306
RAHWAY, N. J.	717 W. GRAND AVENUE	—	381-8997

PAKALBĖKIME APIE SURREALIZMĄ

Drastiškiausi surrealizmo prasiveržimai. Surrealizmo šampas. Proto išlaisvinimas. Bekraštė surrealizmo apimtis. Menas be etikečių.

Kai Vienos profesoriaus Freud'o mokslinė psichoanalizės sistema ėmė populiarėti ir plisti, apimdama, gal geriau, įsi-
braudama į vis naujas ir naujas žmonių mąstymo ir dvasinio gyvenimo sritis, iškel-
dama didelę sąmonės reikšmę žmogaus asmenybei, ir ga-
lime pradėti kalbėti apie surrealizmo menuose, nors pava-
dinimo dar ir nebūta.

Revolucingiausi, drastiškiausi ir nežabočiausi surrealisti-
nių pastangų prasiveržimai pasireiškė tuojau pat po Pirmojo pasaulinio karo Dada są-
jūdyje, tuo pačiu, maždaug, metu atsiradusiame šveicari-
joje, Prancūzijoje, Vokietijoje, net Jungt. Amerikos valstybė-
se. Tačiau dadaizmas, būdamas kraštutiniai nihilistiškas, anarchistiškas ir naikinas pats save (self - destructive), ne-
žiūrint, kad jam yra atidavę duoklę ir tokie menininkai, kaip Picasso, Braque, Chirico, nepasiekė ypatingų meninių laimėjimų ir buvo tik paruo-
šiamoji fazė įplietintajam surrealizmui, kuris daug vėliau irracionalioms sąmonės sritims tirti jau pripažino tinkamais, be intuicijos, ir mokslinius metodus.

Nuo to laiko, kai Freud'o įta-
koje prancūzų poetai (Breton, Eluard, Aragon) paskelbė savo manifestą, tapo labai pa-
ranku daugybę meninių ap-
šrašų štampuoti taip pat prancūzų poeto (Apolinaire) atrastu surrealizmo terminu, apimančiu, giliau įžiūrint, vi-
są žmogaus kūrybą, nes ji, kaip ne kaip, atsiremia ir sąmonės. (Kūrybos ir sąmonės santykiui apibūdinti iki surre-
alizmo mes, tur būt, vartojo-
me įkvėpimo ir Dievo dovanos terminą).

Minėtame manifeste poetai skelbė karą visokiems nuosta-
tams ir konvencionalumams, varžantiems žmogaus protą, kurį reikią išlaisvinti, atme-
tant realybę, prasmę, morali-
nius, religinius, estetinius dės-
nius, be sąlygų pasiduodant bekraštei fantazijos ir svajonių misterijai, kurioje sukurtas pasaulis ir būsiąs realus.

Manifestai visuomet būna kraštutiniai drastiški. Tik lai-
kas palengva jų atsikišusius kampus apšlifuoja, apdailina, kartais pagimdydamas srovę, epochą, o kartais, daug dažniau, nugramzdindamas užmirštin. Surrealizmas tebegyvas dar ir šiandieną ir skiriasi nuo kitų modernių dailės meno sąjūdžių tuo, kad nepaskelbė ir nepaskelbia jokios savo tapybos teorijos, jokio specifinio stiliaus ar savo originalios tapybos technikos, apimdamas daugelį žymių dar-
bus sukūrusių ir šiandieną dar tebekūriantių dailininkų, kurių kiekvienas dirba savo technika

ir savo stiliumi. Surrealizmo apimtyje šiandieną randame praeities ir dabarties gilmenų ieškojimus, matomąjį ir nematomąjį pasaulį, realybę ir fantaziją, išmintį ir nesąmonę, materiją ir dvasią, pakilimą ir nuopoli. Tokia bekraštė surrealizmo apimtis ir žadina mintį, — kad surrealizmo pradmenys yra bendri visokiais kitais vardais besivadinančioms, moderniojo meno srovėms.

Kodėl čia šiandieną užsikalbėjome apie surrealizmą? O gi, tur būt, dėl to, kad australiečio Leono Urbono tapybos parodos proga (š. m. lapkričio mėn. 5 — 13 d. d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo namuose) apie jį buvo daug kalbėta. Pasirodo, ir Australijoje meno kritikai Leono Urbono darbams tokią etike-
tę klįjuoja, ir dailininkas Algirdas Kurauskas, kalbėjęs parodos atidarymo proga ir paskelbęs įdomų straipsnį "Draugo" šeštadieniniame priede (š. m. lapkričio mėn. 12 d.) ir "Naujienu" (š. m. lapkričio mėn. 12 d.) dailės parodų recenzentas m. š. (Mikas Šileikis) kalba apie surrealizmą.

Kaip tarp abstrakto ir neabstrakto, taip ir tarp surrealizmo ir nesurrealizmo tikslią ribą nustatyti nėra įmanoma, todėl, žinoma, galima kalbėti ir apie dailininką surrealistą. Tačiau, vos paviršutiniškai perbėgus surrealizmo eigos dešimtmečius, kyla įkyrus klausimas — ar reikią? Surrealizmas, kaip menas, ieškąs pradmenų sąmonėje, tampa vis plačiau ir plačiau bendras didelei daugybei dailininkų, atrandančių kūrybines versmes sąmonėje. Visuma pasidaro sunkiai aprėpiama. Istorija šios dienos menininkus suklasifikuos ir sudės (jeigu bus kas dedama) į atitinkamas lentynas ar didžiules spintas. Mums reikėtų mokėti džiaugtis tikroju menu ir jį savaip (nes sąmonės misterija niekuomet nebūna ta pati) išgyventi be etikečių.

Antanas Rūkas

Pasveikink savo draugus per "Naujienas"

BAJORAI IR PONAI ŽEMAITIJOJE

Prof. Ignas Končius, gimęs 1886 m. liepos mėn. 31 d. Purvaičių k., Zarėnų v., Telšių apskr. Lietuvoje buvo fizikos profesorius, žymus visuomenės veikėjas. Be fizikos mokslo knygų yra išspausdinęs kraštotyros darbu. Dabar Ignas Končius, sulaukęs gražaus 80 metų jubilėjaus, gyvena Amerikoje. Čia spausdinamos ištraukos apie ponus ir bajorus iš jo knygos "Žemaitis Šnekos", išleistas "Nidos" Knygų Klubu.

Prof. Ignas Končius

BAJORAI

Žemaičiai bajorų ponais nevadina. Bajoras yra bajoras. Tai yra stambius ūkius valdą, lenkiškai kalbą ir ponais save vadiną. Jie yra buvę ponų tarnai, sako, pakalikai. Jie yra gavę geras žemes, su miškais, pievomis. Dauguma jų nėra baudžiauninkų turėję. Ponams tarnaudami, bajorai pramoko lenkiškai. Bajorai vietinės kilmės. Atėjųjų jų tarpe kaip ir nėra. Varnių mūrinės bažnyčios klebonas A. Juozapavičius ištyrinėjo žemaičių padangės bažnytinės metrikų knygas: kuris bajoras iš kur atsiradęs. Jis supykde bajorus už tai, kam įrodė jų vietinę kilmę.

Bajorai didžiavosi savo neva lenkiška kilme. Tik sulenkintos pavardės, pridėdant joms lenkiškas galūnes. Sakysim, Kontaučių parapijos Smilgių bajorų akalicijos: Rubeževičius, Smilgevičius, Butkevičius, Vaitkevičius, Jackevičius, Jesevičius, Steponavičius, Mažonavičius. Jų kilmė aiški. Rubežius, Smilga, Butkus, Vaitkus, Jackus...

Ponai nemėgdavo su bajorais dėtis. Jie savųjų laikėsi. Retas kuris ir bajoras tesugebėdavo ponų laikytis. Tokius ponai nelyginant juokdarius laikydavo. Arba tie bajorai turėjo kuo nors būti pasižymėję, — gerus arklius turėti, gražų derlių gauti, — ap-
lamai, pavyzdinčiai vesti ūkį. Pvz., Prusalių Sokelis (Sakelis) ir plungiškis kunigaikštis M. Oginskis.

Paprastai besistiebdami prie ponų bajorai suvargdavo, nusi-
gyvendavo. Tokius vadino plik-
bajoriais. Ir kai jau visai bajoras nusmukdavo, beturėjo tik juodą "burnosą" su bliso ap-
kakle ir skrybėlę ir jau visai į žydų rankas patekdavo, tokius vadino šunbajoriais. Jie nepri-
tapdavo prie žmonių, o bajorai jų kratėsi. Tačiau dar turėdavo giminių pasilaikančių ar gera-
širdžių pažįstamų, eidavo per bajorus — buvo jų palaikomi, ir tokius vadino bajorų arba ponų ubagais. Kad ir elgeta, bet jo "manėrose" ar apdare buvo likę pėdsakų bajoriško elgesio, bajoriško apdaro. Ir tokie vis dar mėgdavo lenkiškai kalbėti. Ar pašventory, ar prie smuklės (tam tikros, bajorų mėgiamos) susto-
ję lenkiškai kalbėdavo, kraipy-
damies, kad juos pastebėtų. Vengė "vartotojų bendrovių" — "kooperatyvų" — girdi, tai mu-
žikų krautuvės. Eidavo pas žy-
dus, lenkiškai kalbančius. Žy-
dai juos poniavodavo, duodavo be pinigų, pagirdavo, — savo-
tiškas ir prekes turėdavo. Tokias krautuves už tatai vadindavo poniškėmis (bet ne bajoriško-
mis), atseit, vienu laipsniu aukš-
tesnės rūšies. Tokiose krautuvė-
se bajorai drąsiai elgėsi, apibar-
davo žydus, žydelkas, o šitie vis nusilenkia, vis poniavoja.

Ponai tolei gerai gyveno, ko-
(Nukelta į 7 psl.)

NEWLY REMODELED — CLARK'S HOT DOG & HAMBURGER HOUSE — FUTURING
Lazar's Kosher Hot Dog & French Fries
• HAMBURGERS • BEEF SANDVICHES
• CHEESBURGERS • STEAKS
• MALTS • CUSTARD • ICE CREAM CONES
WE SPECIALIZE IN CARRY-OUTS
4106 WEST 63RD STREET

KALĖDINĖS DOVANOS

PASIEKS GREIČIAUSIAI JŪSŲ ARTIMUOSIUS LIETUVOJE, JEI SIŪSITE JAS PER

CENTRAL PARCEL SERVICE, Inc.

220 South State St., Telef. WA 2-9354

arba

2618 West 63rd St., Telef. WA 5-2466

MŪSŲ TURIMAS YPATINGAI GAUSUS PASIRINKIMAS ĮVAIRIAUSIŲ PREKIŲ IR MŪSŲ PATARIMAI PALENGVINS VERTINGŲ SIUNTINIŲ SUDARYMĄ. ATSLANKYKITE PAS MŪS IR VIETOJĖ ĮSITIKINKITE.

Mes mielai priimame ir išsiunčiame siuntinius, sudarytus iš siuntėjų nuosavų daiktų ar maisto produktų.

Per mus galite užsakyti ypatingas dovanas — automobilius, šaldytuvus, motociklus, televizorius ir kitokius daiktus bei maisto produktus.

REIKALAUKITE IŠ MŪSŲ NAUJUS KATALOGUS BEI MUITŲ SĄRAŠUS.

GARANTUOTĄ SIUNTINIŲ PRISTATYMĄ ATLIEKAME JAU NET 19 METŲ.

BAJORAI...

(Atkelta iš 6-to psl.)

Iei jie turėjo baudžiauninkų, metininkų, šimtadienių, kolei jie turėjo nepardavę savo žemės pakraščiais pristatytų grytelių, kurių gyventojai atsimokėdavo, eidami dvarui dienas. Jei kuriam dar duodavo dirvos bulbėms pasisėti, ar kokiuose krūmuose pašaro karvei ar ožkelei pasišienauti, dar ir daugiau priširdavo pre dvaro dienų. Dar kurui kame krūmų pasikirsti — pievas išvalyti, ar šakų pasigenėti, ar kirtimuose kelmų pasirauti — vėl dienos, vėl darbininkai nemokami.

Gyvenimui ėmus kitaip krypti — prireikus samdyti darbininkus ir jiems, kad ir nedaug, bet vis dėlto mokėti, — ponams pasunkėjo. Jie ėmė pardavinėti miškus. Prišūkus miškų, atskirus medžius, pavienius ažuolus išrinkdavo žydai. Nebeturint ko iš miško parduoti, — netaip greit eglė ar pušis paauga, — ėmė pardavinėti pakraščiais pievas, dirvas. Kuris turėjo malūną, tą parduodavo. Grytelininkai, gyvenę dvaro žemės pakraščiais, pirma išpirdavo grytelę, o paskui po truputį, progai pasitaikius, — prireikus ponui pinigų, apskresnis susidarydavo pusėtiną ūkelį. Žinoma, vargas poną prispausdavo, kad jau ničnieko nebebuvo ko parduoti. Tuomet išnuomodavo ūkį "ant pusės", paskui nuomininką išleisdavo, ir pagaliau iš varžytinių paimdavo bankas už skolas, — geriausiai Vilniaus žemės bankas. Bankas išdalydavo tokius dvarus atsiųstiems burliokams — starovierams. Pastatydavo jiems trobesius, supirkdavo gyvulius, duodavo sėklų. Kiek metų tokie atejūnai nemokėdavo mokesčių. Galima sakyti, visi girtuokliai — arkliaiviai: pragerdavo gyvulius, padar-

gus, sėklas. Bankas turėjo savo tvarkytojus, kurie vėl juos atstatydavo ir t. t. Taip pusė Kontaučių parapijos buvo suburliokinta: Kontaučių dvaras Bermanso, kurį jautis nudūrė, Kepurėnų dvaras — tikras burliokynas.

Tuoj Kontaučių dvare cerkvė su popu dvaro centre išikūrė, ir pasklido arkliaiviai. Žmonės negalėdami kitaip su jais susitvarkyti, nes skundai valsčiui — policijai nepadėdavo, — šiandien sugautas, rytoj paleistas, — pačiupe burlioką bevagiant ar beganant svetimoj pievoj — javuose, vietoj išlygindavo. Tai buvo kuriam laikui kiek atbaigę nuovagysčių.

Juos vadindavo tik burliokais. Niekas nesakydavo, į burlioką rodydamas, žmogus eina. Ne, sako, čia ne žmogus, o burliokas eina; ten ne žmogus, bet burliokas gyvena.

Taip tai "bajorija" ir pati savaimė ir per burliokus išnyko. Išnyko, su žmonėmis beveik nesusimaišiusi. Žmonės sakydavo: ne, kur dėsi bajoro dukterį, juk viena pražūtis su ja, — ar ji moka ką dirbti, o dar tuos vyriškius labai mėgstata. Retas kuris vedė bajoraitę, kaime gyvendamas. Kartais koks amatninkėlis miestely vargą vargdavo.

Taip sakant, bajorai išnyko be pėdsako. Dingo ir tiek. Nebeliko. O už muziko kur tekėsi.

Neateina man į galvą nė vieno bajoro ar pono, iš artimiausios mano tėviškės padangės išėjusio į žmones, — ar mokslus baigusio, ar gerai ūkį tvarkiusio.

Žemaičiuose nebuvo žodžio "dvarininkas", tik ponai ir bajorai. Dar kunigaikščiai, gra-

fai, kurie anksčiau už ponus stovi, matyt, taip sakant, jau nebe ponai.

Atsiųsta paminėti

J. Ambraska ir J. Žiugžda. Lietuvių Kalbos Gramatika. I dalis. Fonetika ir morfologija. JAV LB Kultūros Fondas. Šeštoji laida. Perspausdinta iš pirmosios 1937 metų Sakalo B-vės laidos. Tiražas 1000 egz. Išleista Chicagoje 1966 Jaunimo metais.

Tai praktiškiausias gimtosios kalbos vadovėlis, kurs, matyti, taip ir įvertintas pačių mūsų liuanistikos pedagogų, kadangi jau kelintą kartą perspausdinamas originale. Turinyje yra 27 dalykai, kuriuos, kad ir kaip norėtūsi, čia atpasakoti būtų per ilgus darbas, tad nors trumpai.

Įvade yra aptariami tokie dalykai: Kalba. Žodis ir jo reikšmė. Kalba ir raštas. Įvairių tautų kalbos. Indoeuropiečių kalbų giminė. Baltų kalbos. Prūsų kalba. Latvių kalba. Lietuvių kalba. Kalba keičiasi. Senųjų laikų lietuvių kalba. Svetimybų įsibrovimas į lietuvių kalbą. Lietuvių kalbos gryninimas. Bendrinė kalba.

Toliau seka: Gramatika. Fonetika (kalbos garsų mokslas). Morfologija (žodžių formų mokslas). Žodžių kaita: daiktavardis, būdvardis, skaitvardis ir tt. per 182 puslapius iki Lietuvių kalbos tarmių, dėl kurių reikėtų su mūsų kalbos mokytojais gerokai pasibarti, būtent už tą dalelę, kur pateikiami tarmių pavyzdžiai, menamai paimti iš J. Petruolio komedijos "Pirmasis prizas".

Nežinau, kaip aukštaitė, rytietė, dzūkė ir kupiškėnas ištartų tuos menamai jų tarmės išrašytus sakinius, bet kaip žemaitis, be to, ilgus metus prisiklausęs ir klaipėdiškių žemaičių tarmės, turiu pasakyti, kad tas Paulavičiaus, Paulavičienės ir Gerulaičio kalbų pamėgdžiojimas yra tik "pamėklėjimas". Vienas dalykas, kad tol tikrai žemaitiškai niekas nepaskaitys, kol nebus išrasta raidė (dviraide) kaip ištartų žodžius, kur vietoje bendri nės kalbos žodžių galūnių ai yra tariamos dvi a, bet viena pilnai, o antra labai trumpai, užkertamai. Pavyzdžiui, "Ką sakai?" žemaitis tars "Kun saka, bet skambės kaip "sakAa" arba, gal būt, "saká".

Antras dalykas ta makaliene su tuo taško dėliojimu žemaitiškams žodžiams, kur reikia ir kur ne tik nereikia, bet ir negalima! Pavyzdžiui, autorius taškuoja kaip "pėrms prizas už trakėną", arba "bėg" ir "tapė", arba "ten tēkruojē suostēne", "ons yr prēzadiets", "aš baisė noru"... Jei bendrinėje kalboje taškas vartojamas siaurai tariamam e garsui išreikšti, kaip antai Tauragės, šilutės, Klaipėdos, kodėl tas pats taškas žemaičių tarnei turėtų reikšti visiškai kitokį garsą?

Ne kiek geriau "Tarmių pavyzdžių" autoriui sekasi ir su kitų žemaitiškų fonetinių savybių interpretacija kaip tai uo-

vertimu j ou, o ir u tarimu, ir kuriems galams į žemaitiškų žodžius tas bereikalingas uo grūdimas, kur jis tiek nereikalingas, kiek ir bendrinėje kalboje, pvz.: "Aušruos Varta, mūsų (turėtų būti mūsų) tēkruojē suostinė" ir tt. Pasirodo, ir kalbos dalykuose galima pritaikyti patarę, kad batsiuviui nedera duonos kepti.

Žinoma, šis "pykterėjimas" liečia tik du puslapius (179 ir 180). Visais kitais atžvilgiais ši gramatika rekomenduotina visiems, kas nori gražiai lietuviškai pakalbėti ir parašyti.

J. Pr.

Bretonas pirmas įvertino Miro, Masson, Ernst, Tanguy, Arp ir Giacometti, anksčiau, negu jie buvo pripažinti meno pasaulyje. Vėliau jis atkreipė savo dėmesį į amerikiečius — Matta ir Gorky.

SPECIALIAI I LIETUVĄ

GRAZIOS KALĖDINES DOVANOS

ITALIŠKI NAILONINIAI LIETPALČIAI

Jie yra tokie, kokių reikia jūsų gimnazičiams. Tai yra populiariausia dovana į Lietuvą, jų vertė maždaug 10 rublių už dolerį.

SPECIALUS INR \$36.30

2 itališki nailoniniai lietpalčiai vyriški ar moteriški, labai elegantiški ir moderniški, stiprūs, padaryti iš storo nailono, nepraleidžia nei oro nei vandens, labai lengvi ir šilti, jie būna tamsiai mėlyni, tamsiai žali ir tamsiai rudi. Juos galite užsakyti už šią kainą atskirai ar drauge su kitomis prekėmis, kurios yra mūsų sąrašuose. Užsakykite juos savo artimiesiems tuojau ir matysit — suteiksit jiems daug džiaugsmo.

Savo kataloge mes turime didelį pasirinkimą maisto ir siuntinių.

KALĖDOMS SPECIALIAI NUO KALĖDŲ SENELIO \$16.50

1 sv. degintos pupelių kavos, 2½ sv. geriausių šokoladinių saldainių, 2½ sv. visokių sausainių bei vaflių, 2¼ sv. vaisinių saldainių, 1 bonka Vodka ar Cognac (1 pint).

Daug kitokių skanumynų mūsų siuntiniuose, kurie yra kataloge.

Nauja — Oficialus pinigų siuntimas į Lietuvą

PER VNEŠPOSYLTORG ISTAIGA MASKVOJE

US DOLERIŲ PAŽYMĖJIMAI Pirkimui specialiose krautuvėse ARBA RUBLIAI

TARIFU: 9 RUBLIAI — \$10.00 BE

JOKIO PAPILDOMO MOKESČIO GAVĖJAS GAUS PILNĄ SUMĄ BE JOKIO MOKESČIO SIUNTIMO IŠLAIDAS

APMOKA VNEŠPOSYLTORG'AS

UŽSISAKYKITE TIK PER

INTERTRADE EXPRESS CORP.

125 East 23rd Street New York, N. Y. 10010

Katalogai gaunami veltui.

7 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, NOVEMBER 19, 1966

SPECIALIOS

ŠVENČIŲ NUOLAI DOS AUTOMOBILIUI dovanoms į USSR.

Džiaugiamės paskelbti specialias švenčių kainas.

Atpigintos kainos jau galioja. Mes priimsime užsakymus automobilių dovanoms.

Šios kainos yra:

2101 — VOLGA GAZ — 21 R	—	\$2,365.19
2102 — VOLGA GAZ — 21 US	—	\$2,553.70
2103 — MOSKVIČ 408 E	—	\$1,954.88
2103 — MOSKVIČ 408	—	\$1,759.39
2104 — ZAPOROZHETS — ZAZ 965A	—	\$957.60

Tos specialios kainos galioja

TIKTAI IKI 1966 M. GRUODŽIO MĖN.

15 DIENOS.

Skubėkit su savo užsakymais į:

PODAROGIFTS, Inc.

220 PARK AVENUE SOUTH (corner 18th Street)

New York, N. Y. 10003. Phone 212 — 228-9547

arba per bet kurį autorizuotą atstovą ar skyrių.

MENO ŽINIOS

Redaguoja MIKAS ŠILEIKIS

Mirė Andre Breton

Jo idėjos ir darbai pasiliko

André Breton gimė 1896 m. Tinchebray, prancūzų poetas, rašytojas. Studijavo mediciną, turėjo palinkimą psichinių ligų studijoms. 1924 m. susipažino su ekscentriško sąjūdžio dadaizmo srove, atsiradusia Ciuriche, Šveicarijoje. (Iš dada atsirado neo-dada — pop art). Bretonas studijavo Freudą ir daug "maištingų" poetų. Jam didelės įtakos savo pašamonės idėjomis darė Blake (rašytojas ir dailininkas), Rimbaud, Guillaume Appollinaire ir kt.

Tačiau jis greit atsiskakė nuo dadaistų srovės, kuri ir pati paliovė veikusi. Breton paskelbė pirmą manifestą "Le Surrealisme et la peinture", o 1930 m. išleido antrąjį manifestą, kuriuo skelbė, jog reikia pervertinti estetines vertybes. Jo skelbiamos teorijos buvo miglotos ir fantastiškos, kad net daugelis intelektualų, kurie juo domėjosi, pradėjo abejoti jo idėjų racionalumu.

Bretonas buvo susidomėjęs ir komunizmu, kuris, anot jo, bandė "pakeisti" žmogų, bet vėliau, pamatęs neteisingą, žmogų žalojantį, naikinantį režimą, atsiskakė nuo komunizmo. Tada jis ir savo darbus ir save geriau suprato. Reikia pripažinti tą faktą, jog Bretono fantastiška įžvalga veržtis į naujus dailės ir literatūros terenus, nuo pašamonės iki beprotybės — nebuvo be pagrindo. Surrealizmas, kaip "nemoralus" ekscentrikų menas, Bretono dėka prigijo ir dailėje vis labiau ir daugiau randa pritarėjų. Surrealizmas nepripažįsta jokių racionalių formų.

Jau daug kam prisimiršęs š. m. rugsėjo 28 d. mirė Andre Breton, sulaukęs 70 metų amžiaus. 1924 m. jis paskelbė pirmą savo surrealistinio manifestą, jog estetinė meno paskirtis esanti metafizinio pobūdžio, kaip įrankis skirti "akivaizdinį" meną nuo "tikrosios" kūrybos. Bretono įtaka intelektualų tarpe buvo didelė, o jo vardas iki II Pasaulinio karo garsiai skambėjo. Breton buvo vienas stipriausias surrealistų sąjūdžio stulpas ir vadas. Bet jis sukėlė labai daug ginčų ir polemikos, skandalų, ir ekskomunikacijos iš visuomenės pusės. Tačiau jis nepakluso visuomenės balsui, kuris sakė, kad jo teorija yra sąmoningas išniekinimas civilizacijos.

Manifesto silpnoji vieta yra ta, kad žmogus turįs būti laisvas nuo racionalaus galvojimo, kad pasiduotų svajonėms ir fantazijoms, nes tik pašamonė gimsta kūrybos pradai.

Bretono surrealizmas buvo

skirtingas nuo Salvador Dalio, kuris išėjo į visuomenę ir dabar laikomas vieninteliu jo paties stiliaus surrealizmo autoritetu. Bretonas pasiliko lyg užmirštas, bet ne visai. Jo žvaigždė tik laikinai pritemo. Bretono dėka atsiranda nauja, vad. abstrakcinio ekspresionizmo srovė. Abu šie radikalūs sąjūdžiai išdygo iš tų pačių šaknų — iš Bretono surrealizmo doktrinos, tik su skirtingais, bet giminiais tikslais ir abu tebėra aktualūs ir dabar.

Bretono įtaka buvo didelė abiejose Atlanto pusėse. Konfliktas darėsi dėl to, kad Bretono teigimu, jeigu meno vertybės stovi metafizinio pasaulio sferose, atseit tiesos, logikos, išminties, etc., tai abstraktas yra priemonė "nieko neišrasti", nieko neparodyti, nieko nereprezentuoti, kas eilinio žmogaus akimis žiūrint, atrodo nesąmonė.

Bretonas skelbė šūkį, kad menas bendrai būtų dvasinės pajėgos tikslas, o medžiaga ir formos tik priemonė tam tikslui.

Breton (nesumaišyti su Jules Breton, dailininku Van Gogho amžininku) buvo didelės erudicijos meno ir literatūros kritikas, panašiai, kaip Baudelaire, kuris inspiravo impresionistus atsiplėšti nuo akademijos ir romantizmo tradicijų. Blogiausia tai, kad Bretonas nebuvo supras tas. Jo gilus permatymas moderniojo meno idėjų ir bendros pažangos buvo išjuoktas, kaip svajotojo, fantastas. Jis nurodė, kad menas turi būti grynos pašamonės išraiška, kaip ir William Blake teigė, jog tikrasis menas yra žmogaus subjektyvus vidinis išsiskyrimas daugialytėje formoje. Meno raidoje, matome, kad kūrybinė versmė niekad neišsibaigia; viena meno epocha baigiasi, prasideda kita.

Nežiūrint visokių nesusipratimų, kūrybinio darbo procesas nesustoja ir nesustos, nors kam ir labai nepatiktų. Visokių laiko tarpinių kūryba palieka istorijoj įspaustas pėdas. — istorijai palieka savo įnašą. Tai gyvenimo pakopos į naują ir naują pasaulį, vis nebaigiamas kelionės tęsinys.

André Breton parašė daug veikalų estetikos bei literatūros temomis. Po II Pasaulinio karo buvo atvykęs į JAV. Karo metu tarnavo medicinos korpuse.

Reikia pridurti, kad ir mūsų rašytojai a. a. Ant. Škėma, Alg. Mackus ir kit. turėjo surrealistinio egzistencializmo tendencijų literatūroje.

Lietuvių Dailės Studija Chicagoje

Greitų metų pradžioje p. p. Orentai įsteigė "69" Meno Galeriją Chicagos lietuvių centre, Marquette Parke. Pasitarę ir gavę pritarimą iš daugelio dailininkų ir sutikimą iš dailininkų Viktoro Petravičiaus, Povilo Kaupo, Juozo Mielulio ir Miko Šileikio būti lektoriais prie Galerijos, įsteigė Dailės Studiją, dail. P. Kaupui sutikus būti Studijos administratorium. Po parengiamųjų darbų, šių metų pradžioje (vasario mėn. 1 dieną) buvo Studija atidaryta ir pradėtas darbas.

Kaip kiekvieno darbo pradžia buvo nelengva. Bet nėra to, ko negalima padaryti. Bendrai ir sutariančiai dirbant, galima daug padaryti. Dail. Povilas Kaupas pasirodė neabejotinų gabumų administratorius. Daug sielos ir darbo įdėjo studiją organizuojant, atidarant ir jai vadovaujant.

Pirmąjį semestrą, kuris baigėsi birželio 1 d., labai reguliariai lankė 35 studentai. Semestru pasibaigus buvo surengta studentų darbų paroda, išleistas didelis ir gražus katalogas su 47 nuotraukomis, studijos vadovybės pasisakymu ir lentelė apie pirmojo semestro veiklą.

Studijos vadovybė pasisakė, kad Dailės Studijos tikslas yra auklėti jaunąjį lietuvių kartą vaizdinio meno dvasioje, supažindinant su meno istorija, duoti tvirtą pagrindą paįsyboje, tapyboje, grafikoje ir kt.

Jau pirmojo semestro metu išryškėjo daugelio studentų neabejotini gabumai, kurie baigę šią studiją, galės toliau dailės meną studijuoti dailės institutuose ar per save siekti dailininko vardo pripažinimo. Tikimasi, kad lietuvių Dailės Studija be didelių sunkumų gaus Valst. pripažinimą, teisėtus Meno mokyklos, kurios kreditai bus užskaitomi ir kitose meno institucijose.

Dailės Meno Studijos vadovybė su džiaugsmu turi pažymėti ypatingą tėvų supratimą ir nuosirdų pritarimą sudarant sąlygas jaunimui studijuoti dailės meną. Džiugu, kad ir suaugę (apie 40%) lanko šią dailės studiją. Tas aiškiai rodo, kad lietuviai domisi menu.

Antrasis semestras pradėtas rugsėjo 12 d. su 46 studentais jau įpusėjo. Antrajam semestru ir toliau vadovauja dail. P. Kaupas. Dėstytojais yra dailininkai: vienuolė sesuo M. Mercedes, E. Marčiulionienė, Viktoras Petravičius, Juozas Mielulis ir Mikas Šileikis.

Dailininkė sesuo M. Mercedes, būdama gera pedagogė ir žinodama paskutiniuosius modernaus mokymo metodus, daug naujumo įnešė į studijos gyvenimą. Ji vadovauja didžiausiai klasei (24 studentų), daugumoje jaunuolių.

Dail. E. Marčiulionienė pradėjo dėstyti skulptūrą ir keramiką. Šį skyrių su dideliu susidomėjimu lanko įvairaus amžiaus studentai.

Dail. Vikt. Petravičius savo

klaseje pradėjęs dėstyti paįsybą, žinoma, greitai pereis į savo mėgiamą grafiką, kurios jis yra neabejotinas meistras.

Dailininkai J. Mielulis ir M. Šileikis antrajame taip kaip ir pirmajame semestre dėsto teorinius dalykus.

"69" Meno Galerijos įsteigėjams bei studijos administratoriui dail. P. Kaupui reikia pripažinti daug "kreditų" už studijos įsteigimą ir jos testinumą. Dabar jau aiškiai galima matyti, kad studija turinti tokius vadovus ir dailininkus mokytojais, išaugs į rimtą dailės meno instituciją. Čia norisi pastebėti, kad kitos tautybės bendruomenės, nors daug gausesnės skaičiumi negu lietuviai, neturėjo ir neturi panašios mokyklos Amerikoje.

Ta pačia proga norisi pasakyti keletą žodžių ir apie "69" Meno Galeriją.

"69" Meno Galerija, pasitikėdama mūsų dailininkais, atsidarė apsiribodama tik lietuvių dailininkų darbais. Nors ir jau antri metai kaip galerijos durys atidarytos, bet joje matėme ir matysime, kol p. p. Orentai bus šios galerijos savininkai, tik lietuvių dailininkų darbus.

P. p. Orentai labai dėkingi dailininkams J. Mieluliui, Vl. Vaitekūniui ir A. Petrikoniui, kurie pirmieji atėjo į galeriją su savo darbais ir jų išstatytais darbais atidarė galerijos duris. Vėliau ir kiti mūsų žymieji dailininkai: A. Varnas, Mikas Šileikis, Viktoras Petravičius, Br. Murinas, A. Rūkštelė, J. Pautienius, E. Marčiulionienė, Č. Janušas, A. Marčiulionis, J. Paukštienė, P. Vebra, sesuo M. Mercedes Vl. Vaičaitis, Mozeliauskas ir kt. savo darbais prisidėjo prie galerijos išaugimo.

Jaunieji dailininkai neatsiliko. Suprato ir įvertino "69" Meno Galeriją išstatydami savo darbus. Paminėtini: dailininkai P. Aleksa, N. Baniėnė, H. Bliskis, V. Ramonis, V. Stancikaikė, Z. Sodeikienė, G. Žumbakienė, Mikevičius ir kt.

"69" Meno Galerija prašė ir prašo visų laisvajame pasaulyje gyvenančių dailininkų bent po kelis darbus duoti galerijai, kad galerija galėtų pilnumoje reprezentuoti lietuvius dailininkus visame krašte.

Tarp kitko, reikia pastebėti, kad galerijai tarpininkaujant vienu metu bėgyje išleista nemažas skaičius mūsų dailininkų darbų. Žinoma, didesnis darbų skaičius parduotas lietuviams. Vienas, kuris yra daugiausiai iš "69" Meno galerijos įsigijęs mūsų dailininkų darbų, tai yra p. J. Evans, laidotuvų binro direktorius 6845 So. Western, Chicago. Nors p. J. Evans čia gimęs — augęs, bet tikras lietuvis mylįs dailės meną ir ypatingai įvertina mūsų dailininkų darbus, nuolat papildydamas liet. menininkų darbais savo meno kolekciją.

Rep.